

ХРАМ — ЦЕРКВА — СОБОР — КАПЛИЦЯ

Людям, не байдужим до духовних цінностей, мабуть, цікаво знати, чому культові релігійні споруди називаємо то *храм*, то *церква*, то *собор*, а іноді — *каплиця*. Адже згадаймо, тільки у Києві маємо *Андріївську церкву*, *Покровську церкву*, *Успенський собор*. Також пишаємося *Софійським собором*, *Михайлівським золотOVERХИМ собором*.

Як же правильно уживати ці назви?

Найзагальнішим у цьому ряду є слово *храм*. У Релігієзнавчому словнику (К., 1996) знаходимо таке його тлумачення: «узагальнене означення сакральних будівель для відправлення культу». Тобто спеціально збудована і освячена, призначена для спілкування людини з Богом споруда, незалежно від релігії чи конфесії, — *це храм*. Саме цим словом послуговуємося, коли хочемо сказати «культова споруда» взагалі, не наголошуючи, ідеям якого віросповідання вона служить. Загальність, всеохопність слова *храм* виразно звучить також у глибоко мудрій, актуальній для усіх віросповідань сентенції: «Для чого потрібна дорога, якщо вона не веде *до храму?*»

Інша річ, що у кожній релігії *храм* має специфічну, традиційну архітектурну форму і свою назву: у православних християн та греко-католиків — *церква*; у християн-католиків — *костел*; у юдеїв — *синагога*; у мусульман — *мечеть* тощо. Так, звична для українців назва *церква* походить від гр. *kyriake* і дослівно означає *Божий дім*. У християнстві це традиційна назва культових споруд з вівтарем і приміщенням для здійснення богослужінь, пор.: «Справжньою окрасою давнього Подолу стала *церква* Пирогощі» (з газ.).

Помітно урочистіше забарвлення має слово *собор*. Так називають «кафедральний чи головний храм міста або монастиря, де здійснюють Богослужіння особи вищої духовної ієрархії» (Релігієзнавчий словник. — К., 1996). Зрозуміло, що такі храми мають особливе значення, тому й особливе, благоговійне ставлення до них віруючих відбилося і на експресивній виражальності слова — воно закріпилося у мові з однозначно позитивним, навіть урочисто-піднесеним забарвленням: «*Собор* святого Юра у Львові — це велична греко-католицька святиня» (з журн.); «*Никольський собор*, збудований Мазепою, — надзвичайної краси церква в стилі українського бароко» (О. Довженко).

Цікаво, що помітне семантичне ускладнення слова відбулося після ознайомлення широкого читацького загалу з однойменним романом Олесь Гончара. Завдяки авторській художній та морально-етичній інтерпретації *собор* набув додаткового метафоричного значення «символ духовності».

А яку ж культову споруду маємо на увазі, коли *кажемо каплиця, капличка*? За цією назвою — «невелика молитовна будівля або ж церква без вівтаря». Саме остання обставина суттєво відрізняє її від *церкви*, адже через відсутність вівтаря — підвищеної частини храму, де відбувається священнодійство, — *каплиці* є функціонально обмеженими. Традиційно їх споруджували на цвинтарях, біля святих місць, на місцях чудотворного явлення, у пам'ять про важливі події релігійного або державно-суспільного життя, на виконання обітниць тощо. Про це є багато свідчень в історико-етнографічних працях, публіцистиці, художній літературі. Неважко помітити, що у науково-популярних текстах слова *церква* та *каплиця* часто уживаються поряд, у межах одного контексту, пор.: «Належне місце в розписах займали пам'ятки народної дерев'яної та кам'яної архітектури — *церкви, каплиці, дзвіниці*» (з наук. літ.).

В Україні сьогодні тисячі *храмів, соборів, церков, каплиць* — давніх, відновлених і новозбудованих. Вони є архітектурними свідченнями глибокої віри нашого народу, елементами його духовної культури. Так само і розрізнення та правильне вживання цих назв є складником нашої мовної культури.

Галина Сютта